

صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران

معاونت سیاسی

اداره پژوهش‌های سیاسی

**بررسی جایگاه صنعت گردشگری ایران
در منطقه و جهان
در سال‌های اخیر**

صدا و سیما

فرآورده‌های خبری و تولیدات پژوهشی در بخش‌های زیر قابل دسترس است:

- وب سایت خبرگزاری صدا و سیما (سرویس پژوهش) <http://www.iribnews.ir>

پژوهشگر: زهره دانشمندی

➤ سهم مستقیم گردشگری از تولید ناخالص داخلی جهان ۳,۲ درصد و سهم مستقیم اشتغال آن ۳,۸ درصد از کل اشتغال می‌باشد.

➤ سهم مستقیم سفر و گردشگری از تولید ناخالص داخلی جهان در سال ۲۰۱۸ بالغ بر ۲ میلیارد و ۷۵۱ میلیون دلار و معادل ۳,۲ درصد از مجموع تولید ناخالص داخلی جهان بوده است. پیش‌بینی می‌شود که این آمار برای سال ۲۰۲۵ به ۴۳۴۶ میلیارد دلار افزایش یابد که به سهمی معادل ۳,۴ درصد از کل GDP دنیا برسد.

➤ به باور کارشناسان، در پی خروج آمریکا از توافق هسته‌ای، موجی از اخبار منفی پیرامون ایران در رسانه‌های پرنفوذ غربی شکل گرفته که باید گردشگری کشور در آینده بیش از هر زمانی به ابزارهای کارآمد و بهینه تبلیغات و بازاریابی مسلح باشد. لذا برای رسیدن به چنین آینده‌ای «توجه به برنامه‌ریزی‌های دقیق در چارچوب برنامه جامع»، «افزایش تلاش سفرا و استانداران به منظور معرفی جاذبه‌های گردشگری»، «اعطای تسهیلات به بخش خصوصی» و «تسریع روند توسعه زیرساخت‌های گردشگری» برای صنعت گردشگری ضروری است.

□ مقدمه

در دنیا مدرن جهانی سازی، گردشگری یکی از بزرگ‌ترین، پویاترین و در حال رشدترین بخش‌های اقتصادی است که سایر فعالیت‌های اقتصادی را به خود جذب می‌کند. اغراق نیست اگر عنوان شود که بسیاری از کشورهای در حال توسعه در حال حاضر به دنبال رشد اقتصادی از طریق توسعه صنعت گردشگری خود می‌باشند. چراکه صنعت گردشگری به یکی از بزرگ‌ترین حوزه‌های کسب‌وکار در دنیا تبدیل شده، به طوری که با صنایع وابسته به صنعت گردشگری در مجموع ۱۰,۴ درصد از تولید ناخالص داخلی و ۱۰ درصد از کل اشتغال دنیا را در سال ۲۰۱۸ به خود اختصاص داده است. سهم مستقیم گردشگری از تولید ناخالص داخلی جهان ۳,۲ درصد و سهم مستقیم اشتغال آن ۳,۸ درصد از کل اشتغال می‌باشد.^۱

اما با وجود رشد سریع گردشگری در دنیای امروز و اقبال مساعد کشورهای در حال توسعه برای استفاده از پتانسیل‌های این بخش، گردشگری در ایران هنوز با مشکلات جدی مواجه بوده است. حال در اینجا این سوال مطرح می‌شود که جایگاه ایران در این صنعت در منطقه و جهان در صنعت گردشگری چقدر است؟ آیا صنعت گردشگری ایران در سال‌های اخیر توانسته جایگاه خود را در منطقه و جهان ارتقا دهد؟ با توجه به شرایط تحریمی که کشور ما با آن مواجه است و همواره در تامین منابع ارزی با مشکل مواجه بوده و اینکه مسئولان کشور می‌دانند جذب توریست چه منابع عظیم ارزی را برای کشور به ارمغان می‌آورد، آیا اقدامی برای توسعه و رونق این صنعت صورت گرفته است؟ با توجه به اهمیت این موضوع برای پاسخ به این سؤالات، گروه اقتصاد پژوهش‌های خبری، در مصاحبه‌ای با آقای صانعی، مشاور روابط عمومی و اطلاع رسانی سازمان میراث فرهنگی^۲ این موضوع را مورد بحث و بررسی قرار داد که نتایج این مصاحبه به شرح زیر ارائه می‌شود.

۱- معاونت اقتصادی اتاق بازرگانی، صنایع معادن و کشاورزی ایران، بررسی صنعت گردشگری در ایران و کشورهای منتخب، خرداد و تیر ۹۸
۲- مصاحبه با آقای صانعی مسئول رسانه مرکز روابط عمومی و اطلاع رسانی سازمان میراث فرهنگی در ۱۲ شهریور ۹۸ انجام داده است.

اثرات صنعت گردشگری بر اقتصاد

بخش گردشگری با سهم ۳,۹ درصدی از رشد تولید ناخالص داخلی جهان، بعد از تولیدات کارخانه‌ای بیشترین سهم را به خود اختصاص داده و امروزه بسیاری از کشورهای در حال توسعه تلاش دارند تا مشارکت خود در اقتصاد جهانی را از طریق توسعه گردشگری بین‌المللی افزایش دهند؛ تا جایی که توسعه گردشگری در دنیای امروز، به ابزاری برای بهبود رشد اقتصادی، ریشه‌کن کردن فقر و تأمین امنیت غذایی تبدیل شده است.

جدول شماره ۱- رشد تولید ناخالص داخلی در جهان بر اساس بخش‌های مختلف اقتصادی در سال ۲۰۱۸ - درصد

	تولیدات کارخانه‌ای	۴۰.۰٪
	گردشگری و سفر	۳.۹٪
	ساختمان	۳.۴٪
	عمده فروشی و خرده فروشی	۳.۳٪
	مراقبت‌های بهداشتی	۳.۱٪
	کشاورزی	۱.۸٪
	ارتباطات	۱.۷٪
	خدمات مالی	۱.۷٪

شورای جهانی سفر و گردشگری (WTTC)

بیش از ۲۵ سال شواهدی جمع‌آوری شده است که نشان از تأثیرات اقتصادی و اشتغال‌زایی سفر و گردشگری دارد. این آمارها نشان می‌دهد که علیرغم شوک‌های غیرقابل پیش‌بینی و روزافزون ناشی از حملات تروریستی، عدم ثبات سیاسی، بلایای طبیعی و بیماری‌های فراگیر، سفر و گردشگری همچنان به رشد خود ادامه داده است.

بر اساس آمار منتشر شده از سوی شورای جهانی سفر و گردشگری (در سال ۲۰۱۹)، سهم مستقیم سفر و گردشگری از تولید ناخالص داخلی جهان در سال ۲۰۱۸ بالغ بر ۲ میلیارد و ۷۵۱ میلیون دلار و معادل ۳,۲ درصد از مجموع تولید ناخالص داخلی جهان بوده است. همچنین پیش‌بینی می‌شود که این آمار برای سال ۲۰۲۵ به ۴۳۴۶ میلیارد دلار افزایش یابد که به سهمی معادل ۳,۴ درصد از کل GDP دنیا برسد. علاوه بر آن سهم سفر و گردشگری در همین سال به صورت مستقیم ۱۲۳ میلیون شغل جدید (۳,۸ درصد از مجموع اشتغال در دنیا) ایجاد کرده است و انتظار می‌رود در سال ۲۰۲۵ این عدد به ۱۴۲ میلیون شغل (۴,۱ درصد از کل اشتغال دنیا) برسد^۱.

مقایسه آمار و ارقام گردشگری جهان در سال‌های ۲۰۱۷-۲۰۱۸

بر اساس گزارش ۲۰۱۸ شورای جهانی سفر و گردشگری^۲ (WTTC) در سال ۲۰۱۸، ۳۲۳ میلیون نفر در سطح جهان به‌طور مستقیم و غیرمستقیم در بخش گردشگری شاغل هستند و به‌طور میانگین، بخش گردشگری سهمی ۱۰ درصدی در اشتغال کشورها دارد^۳.

الف- آمریکا پر درآمدترین کشور گردشگری

۱- معاونت اقتصادی اتاق ایران، بولتن اقتصادی، جایگاه صنعت گردشگری در ایران با بررسی الگوی امارات، ترکیه و گرجستان، خرداد و تیر ۹۸

۲- گزارش سالانه آمار و ارقام سازمان جهانی گردشگری است، ایسنا، گردشگری جهان به روایت آمار و ارقام، ۱۷ اردیبهشت ۹۷

۳- ۹۳ درصد گردشگران خارجی ایران همسایه‌ها هستند، جوان آنلاین، ۹۸/۶/۱۴

در فهرست پردرآمدترین مناطق گردشگری جهان به تفکیک کشور، آمریکا با ۲۰۶ میلیارد دلار در جایگاه نخست قرار گرفته و اسپانیا با ۶۰ میلیارد دلار، تایلند با ۵۰ میلیارد دلار، چین با ۴۴ میلیارد دلار و فرانسه با ۴۲ میلیارد دلار در رتبه‌های بعدی قرار گرفته‌اند.

نمودار شماره ۱- پردرآمدترین کشورهای جهان از محل گردشگری

WORLD'S TOP TOURISM EARNERS

ب- اروپا میزبان بیشترین گردشگر بین‌المللی

در سال ۲۰۱۷ میلادی، قاره اروپا در مجموع پذیرای ۵۱ درصد از گردشگران بین‌المللی بود و پس از آن منطقه آسیا پاسیفیک و آمریکا نیز به ترتیب ۲۴ و ۱۶ درصد از کل توریست‌های بین‌المللی را جذب کردند. سهم مناطق آفریقا و غرب آسیا از گردشگران بین‌المللی سال ۲۰۱۷ نیز به ترتیب ۵ و ۴ درصد بوده است. از لحاظ درآمدهای حاصل از گردشگری بین‌الملل در سال ۲۰۱۷ نیز قاره اروپا ۳۷ درصد این درآمدها را به خود اختصاص داد و منطقه آسیا پاسیفیک ۳۰ درصد، آمریکا ۲۵ درصد، غرب آسیا ۵ درصد و آفریقا ۳ درصد از مجموع درآمد بین‌المللی گردشگری در سال گذشته میلادی (۱,۲۳۷ تریلیون دلار) را از آن خود کردند.

نمودار شماره ۲- سهم کمی و درآمدی مناطق مختلف جهان از گردشگری بین‌المللی (درصد)

از نقطه نظر تعداد گردشگر، قاره اروپا در سال گذشته میلادی میزبان ۶۷۱ میلیون نفر گردشگر بین‌المللی بوده که درآمد ۴۵۰ میلیارد دلاری را برای آنها به ارمغان آورده است. همچنین ۲۰۷ میلیون نفر نیز به قاره آمریکا سفر کردند که با درآمد ۳۱۳ میلیارد دلاری همراه بوده است. منطقه آسیا پاسیفیک، آفریقا و غرب آسیا نیز به ترتیب ۳۲۴، ۶۳ و ۵۸

میلیون توریست در سال گذشته میلادی داشته‌اند که ۳۳،۳۷۱ و ۵۸ میلیارد دلار نیز از این محل، درآمد حاصل شده است. (شکل شماره ۱)

شکل شماره ۱- جذب و درآمد گردشگری بین‌المللی در مناطق مختلف جهان

گردشگری جهانی از سال ۱۹۵۰ تا سال ۲۰۳۰ (نمودار شماره ۳) نیز نشان از رشد چشمگیر این صنعت بزرگ در نزدیک به ۷۰ سال اخیر دارد. در سال ۱۹۵۰ شمار گردشگران بین‌المللی تنها به ۲۵ میلیون نفر می‌رسید، در حالی که این رقم در حال حاضر بالغ بر ۱،۳ میلیارد نفر است و پیش‌بینی می‌شود تا سال ۲۰۳۰ به ۱،۸ میلیارد نفر برسد.

نمودار شماره ۳- رشد گردشگری بین‌المللی از سال ۱۹۵۰ تا چشم‌انداز ۲۰۳۰

مقایسه ایران با سه کشور منطقه در بخش گردشگری

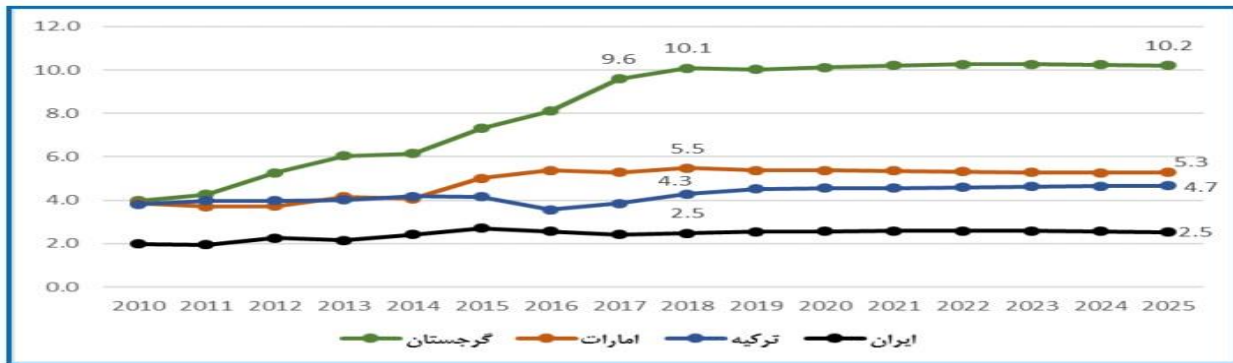
به منظور ترسیم بهتر موقعیت ایران در حوزه گردشگری لازم است، تصویر روشنی از جایگاه این کشور در منطقه و در مقایسه با سه کشور برتر در این قیمت ارائه شود.

در گزارش رقابت پذیری جهانی سفر و گردشگری^۱ در سال ۲۰۱۷، امارات متحده عربی و ترکیه با رتبه ۲۹ و ۴۲، دو کشور اول منطقه در بین ۱۳۶ کشور مورد بررسی مجمع جهانی اقتصاد می‌باشند. رتبه ایران در سال ۲۰۱۷، ۹۳ بوده است. همچنین با توجه به آنکه دو شاخص مهم گردشگری شامل سهم مستقیم گردشگری بر اشتغال و تولید ناخالص داخلی بر اساس آمارهای منتشر شده از سوی شورای جهانی سفر و گردشگری حاکی از بهبود رشد کشور گرجستان در سال‌های ۲۰۱۷ و ۲۰۱۸ است و پیش‌بینی می‌شود این رشد تا سال ۲۰۲۵ افزایش یافته، به طوری که حتی بالاتر از

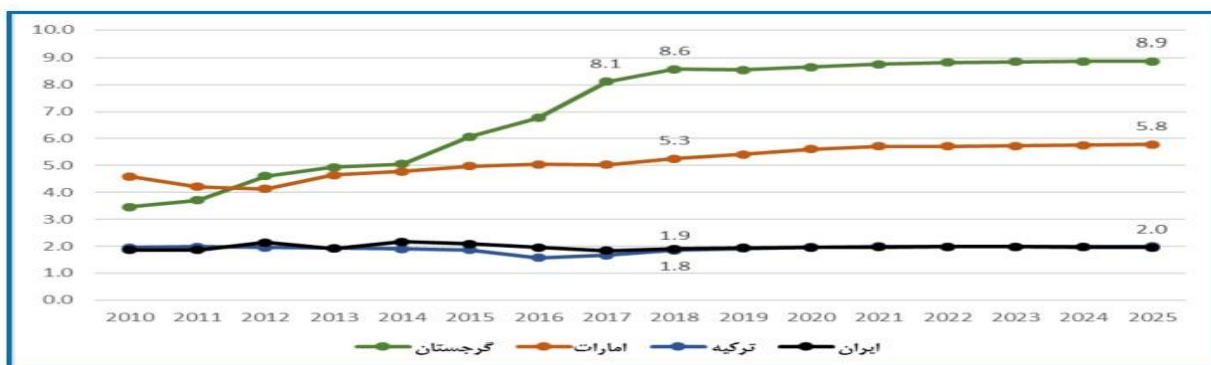
۲- با توجه به اهمیت سفر و گردشگری در اقتصاد، مجمع جهانی اقتصاد از سال ۲۰۰۷، هر دو سال یک بار گزارشی را با موضوع رقابت پذیری صنعت گردشگری منتشر می‌کند که در آن کشورهای جهان را از منظر شاخص‌های متعددی در این زمینه ارزیابی و رتبه بندی می‌کند.

کشورهای امارت و ترکیه قرار گیرد، لذا این کشور نیز به عنوان سومین کشور منطقه برای بررسی و مقایسه با ایران در نظر گرفته شده است.

نمودار شماره ۴- سهم مستقیم سفر و گردشگری در تولید ناخالص داخلی- درصد از GDP

نمودار شماره ۵- سهم مستقیم سفر و گردشگری در اشتغال- درصد از اشتغال کل

همان گونه که آمارها نشان می دهد وضعیت ایران در هر چهار شاخص سهم مستقیم سفر و گردشگری از تولید ناخالص داخلی، سهم مستقیم گردشگری از اشتغال، سهم صادرات بازدیدکننده از صادرات کل و سهم گردشگری از سرمایه گذاری کل، از هر سه کشور مورد بررسی پایین تر است.

در جدول زیر مقایسه وضعیت کشورهای مورد مطالعه منطقه نشان می دهد که در سال ۲۰۱۸، در بین کشورهای منطقه سند چشم انداز ۱۴۰۴، صنعت توریسم گرجستان با داشتن سهم مستقیم ۸٫۶ درصد در اشتغال این کشور و سهم مستقیم ۱۰٫۱ درصدی در GDP آن بالاترین جایگاه را در منطقه داشته است.

جدول شماره ۲- مقایسه وضعیت کشورهای مورد مطالعه در برخی شاخص های اقتصادی سفر و گردشگری ۲۰۱۸-درصد

کشور	سهم مستقیم از GDP	سهم کلی از اشتغال	سهم کلی از اشتغال	سهم صادرات از مجموع صادرات	سهم از کل سرمایه گذاری
امارات	۵٫۵	۱۱٫۱	۵٫۳	۸٫۶	۷٫۸
ترکیه	۴٫۳	۱۲٫۱	۱٫۸	۱۶٫۴	۶٫۸
گرجستان	۱۰٫۱	۳۳٫۷	۸٫۶	۴۳٫۵	۴٫۲
ایران	۲٫۵	۶٫۵	۱٫۹	۴	۳٫۴

جایگاه صنعت گردشگری ایران در منطقه و جهان در سال ۲۰۱۸

در سال ۲۰۱۸ سهم مستقیم گردشگری از تولید ناخالص داخلی در ایران ۱۰٫۷ میلیارد دلار معادل ۲٫۵ درصد از تولید ناخالص داخلی کل کشور را تشکیل داده و پیش بینی می شود این سهم در سال های ۲۰۱۹ تا ۲۰۲۵ نیز بدون تغییر

بماند. در سال ۲۰۱۸، ایران از نظر سهم مستقیم گردشگری از تولید ناخالص داخلی در میان ۲۳ کشور مورد بررسی در سند چشم‌انداز، در رتبه ۱۹ قرار گرفته است.^۱

براساس گزارش ۲۰۱۸ شورای جهانی سفر و گردشگری (WTTC) در سال ۲۰۱۸، تعداد شاغلان بخش گردشگری در ایران یک میلیون و ۶۵۴ هزار نفر برآورد شده که این میزان معادل نیم درصد (۰,۵۱ درصد) کل اشتغال بخش گردشگری در جهان است. همچنین با در نظر گرفتن نزدیک به ۲۴ میلیون شاغل در بخش‌های اقتصادی در ایران، بخش گردشگری با یک میلیون و ۶۵۴ هزار نفر شاغل، سهمی ۶,۹ درصدی در کل اشتغال کشور دارد. همچنین شورای جهانی سفر و گردشگری پیش‌بینی کرده است تعداد شاغلان بخش گردشگری در جهان تا سال ۲۰۲۸ به حدود ۴۱۳ میلیون نفر و در ایران به کمتر از دومیلیون نفر (۱,۹۱۴,۰۰۰ نفر) خواهد رسید. بر این اساس در سال‌های آتی در سطح جهان ۹۰ میلیون نفر به شاغلان بخش گردشگری افزوده خواهد شد که سهم ایران از این افزایش فقط ۲۶۰ هزار نفر خواهد بود.^۲

جدول شماره ۳- تعداد گردشگران بین‌المللی ورودی و میزان دریافتی از آنها در ایران و کشورهای مورد نظر سند چشم‌انداز

نام کشور	تعداد گردشگران بین‌المللی ورودی	دریافتی از گردشگران بین‌المللی ورودی (میلیون دلار)
ترکیه	۳۹,۴۷۸,۰۰۰	۲۶,۶۱۶,۰۰۰
عربستان	۱۷,۹۹۴,۲۲۵	۱۰,۱۲۹,۷
مصر	۱۴,۲۰۰,۰۰۰	۱۶,۰۳۸,۱
ایران	۵,۲۳۷,۰۰۰	۶,۰۶۵,۱
قزاقستان	۳,۰۵۱,۰۰۰	۳,۴۸۳,۰
قطر	۲,۹۲۹,۶۳۰	۴۲۵,۶
گرجستان	۲,۲۸۱,۹۷	۵,۰۳۵,۴
آذربایجان	۱,۹۲۱,۹۲۵	۱,۹۳۵,۹
عمان	۱,۸۹۷,۰۰۰	۲,۳۰۹,۵
لبنان	۱,۵۱۷,۹۲۷	۱,۵۳۹,۵
بحرین	۱,۲۰۰,۰۰۰	۶,۵۸۷,۳
ارمنستان	۱,۱۹۱,۹۱۰	۱,۱۹۷,۰
پاکستان	۹۶۵,۴۹۸	۹۳۵,۸
تاجیکستان	۴۱۳,۸۳۴	۳۱۷,۰
کویت	۱۸۲,۰۰۰	۴۹۸,۶

World economic forum. ۲۰۱۷

رتبه نخست ایران در ارزان‌ترین کشور جهان برای گردشگران در سال ۲۰۱۹

همچنین در تازه‌ترین گزارش «مجمع جهانی اقتصاد» تحت عنوان «رقابت‌پذیری سفر و گردشگری ۲۰۱۹» آمده است؛ اسپانیا به‌عنوان بهترین کشور دنیا برای پذیرایی از گردشگران در سال ۲۰۱۹ معرفی شده است. این کشور مدیترانه‌ای توانسته است از سال ۲۰۱۵ (برای سومین دوره متوالی) جایگاه خود را به‌عنوان رقابت‌پذیرترین کشور جهان در حوزه گردشگری حفظ کند. در ادامه این رتبه‌بندی فرانسه، آلمان، ژاپن و آمریکا به‌عنوان آماده‌ترین کشورها برای میزبانی از گردشگران به ترتیب در رده‌های دوم تا پنجم قرار دارند.

۱- معاونت اقتصادی اتاق ایران، بولتن اقتصادی، جایگاه صنعت گردشگری در ایران با بررسی الگوی امارات، ترکیه و گرجستان، خرداد و تیر ۹۸-۲
۹۸/۶/۱۴

در گزارش دو سالانه مجمع جهانی اقتصاد^۱، و وضعیت رقابت پذیری ۱۴۰ کشور جهان در چهار حوزه اصلی که شامل ۱۴ بخش می‌شود مورد ارزیابی قرار می‌گیرد. یکی از این ۱۴ بخش «رقابت پذیری قیمتی» است که در آن ارزان‌ترین کشورهای جهان^۲ برای گردشگران بین‌المللی معرفی می‌شوند. بر این اساس سال ۹۸ ایران توانسته است از میان ۱۴۰ کشور در رده نخست رتبه‌بندی این بخش بایستد، جایگاهی که کشورمان را به‌عنوان ارزان‌ترین کشور جهان برای گردشگران می‌شناخت. در این بخش ایران با نمره ۶/۷ واحدی از ۷ امتیاز ممکن، به‌عنوان ارزان‌ترین کشور برای گردشگران در میان ۱۴۰ کشور در رده نخست ایستاده است. بر این اساس، یکی از عوامل اثرگذار در افزایش قدرت خرید گردشگران مسافر به ایران، افزایش نرخ ارز بوده است. پس از ایران، کشورهای مصر، مالزی، الجزایر، اندونزی و بوتان ارزان‌ترین کشورهای جهان برای مسافرت بوده‌اند. در بین کشورهای منطقه نیز در شاخص رقابت‌پذیری قیمت‌ها هند در رتبه ۱۰، روسیه در رتبه ۱۱، قطر در رتبه ۱۲، عربستان سعودی در رتبه ۱۶، بحرین در رتبه ۲۰، عمان در رتبه ۲۴، آذربایجان در رتبه ۳۱، کویت در رتبه ۴۰، امارات در رتبه ۵۶، ترکیه در رتبه ۷۰ و اردن در رتبه ۸۱ جهان قرار دارند. همچنین شاید گفته شود وزن و نوا نیز به جهت کاهش شدید ارزش پول ملی جزء کشورهای ارزان برای گردشگران است، اما با توجه به وضعیت نامطلوب اقتصادی و امنیتی، در رتبه‌بندی‌های جهانی مقاصد گردشگری و در ردیف مقاصد ارزان، نامی از این کشور برده نشده است.

در میان ۱۴۰ کشور، ایران از لحاظ آمادگی برای پذیرش گردشگر با نمره ۳/۴ از ۷ امتیاز ممکن، در جایگاه ۸۹ جهان قرار دارد که نسبت به گزارش قبلی (۲۰۱۷) نمره ایران ۳/۴ درصد و رتبه آن ۴ پله بهبود یافته است. در منطقه غرب آسیا و شمال آفریقا معروف به «منا»، امارات و قطر رقابت‌پذیرترین بخش گردشگری را دارند، کشورهایی که در رتبه‌بندی جهانی به ترتیب در رده‌های ۳۳ و ۵۱ ایستاده‌اند.

بر این اساس در بخش «منابع فرهنگی» نمره ۲/۸ واحدی، جایگاه ۳۳ جهانی را برای ایران رقم زده است. چین، فرانسه و اسپانیا به ترتیب در رده‌های اول تا سوم رتبه‌بندی این بخش قرار دارند. در بخش «ایمنی و امنیت» نیز ایران با نمره خوب ۵/۴ واحدی (که بعد از رقابت‌پذیری قیمتی بالاترین نمره در ۱۴ بخش است) در جایگاه ۷۴ قرار دارد. اما گردشگری ایران پایین‌ترین وضعیت را در دو بخش «محیط کسب و کار» و «باز بودن بین‌المللی» دارد، بخش‌هایی که نقطه کور عملکرد اقتصاد ایران نیز محسوب می‌شوند. در بخش «محیط کسب و کار»، ایران با نمره ۳/۹ واحدی در رده ۱۲۱ جهان قرار دارد. سه کشور برتر این بخش به ترتیب عبارتند از: هنگ‌کنگ، سنگاپور و سوئیس. در بخش «باز بودن بین‌المللی» نیز نمره پایین ۲/۴ واحدی، کشور را در جایگاه ۱۱۸ رتبه‌بندی جهانی قرار داده است. نیوزیلند، استرالیا و سنگاپور کشورهای هستند که آزادترین مرزها را با جهان دارند^۳.

ده کشور برتر و رقابت‌پذیر دنیا برای میزبانی از گردشگران به ترتیب عبارتند از: اسپانیا، فرانسه، آلمان، ژاپن، آمریکا، انگلیس، استرالیا، ایتالیا، کانادا و سوئیس. در میان ۳۵ رتبه نخست، بهترین بهبود متعلق به هند است که با جهش

۱- مجمع جهانی اقتصاد، یکی از برجسته‌ترین نهادهای اقتصادی جهان که در زون سوئیس مستقر است، می‌باشد این مجمع هر دو سال یک‌بار گزارش سالیانه خود را منتشر می‌کند، در شاخص رقابت‌پذیری سفر و گردشگری ۱۴۰ اقتصاد جهان این مجمع (که در مجموع ۹۸ در صد از تولید ناخالص داخلی بخش گردشگری را پوشش می‌دهند) بر مبنای عوامل و سیاست‌هایی که منجر به توسعه پایدار این بخش می‌شوند مورد ارزیابی قرار می‌گیرد، در ۴ حوزه اصلی شامل ۱۴ بخش و ۹۰ زیر شاخص. بر این اساس این گزارش ابزار مقایسه‌ای استراتژیک برای کسب و کارها و دولت‌ها محسوب می‌شود تا بخش سفر و گردشگری خود را به‌طور پایدار و سازگار توسعه دهند. این مهم با امکان مقایسه و الگوبرداری از پیشرفت‌هایی که سایر کشورها در حوزه رقابت‌پذیری بخش گردشگری دارند و اطلاع از سیاست‌ها و سرمایه‌گذاری‌های آنها تحقق می‌یابد.

۲- از جمله زیرشاخص‌هایی که در این بخش مورد ارزیابی قرار می‌گیرند عبارتند از: مالیات بلیت هواپیما یا عوارض فرودگاهی، هزینه‌های مربوط به اقامت هتل، هزینه زندگی، میزان برابری قدرت خرید و هزینه‌های سوخت.

۳- نسخه ۲۰۱۹ «گزارش رقابت‌پذیری سفر و گردشگری» بر مبنای آخرین «شاخص رقابت‌پذیری سفر و گردشگری» مجمع ارائه شده است.

هفت‌پله‌ای خود را از رده ۴۰ گزارش پیشین (۲۰۱۷) تا رده ۳۴ بالا کشیده است. بین رتبه‌های ۳۶ تا ۷۰، مصر توانسته با ۹ پله ترقی از رده ۷۴ گزارش قبلی به رده ۶۵ در گزارش امسال برسد. در رده‌های انتهایی رتبه‌بندی امسال یمن، چاد، لیبیا، برون‌دی و جمهوری کنگو به ترتیب با قرار گرفتن در رده‌های ۱۴۰ تا ۱۳۶ بدترین کشورهای جهان برای سفر گردشگران در ۲۰۱۹ هستند. جدول زیر نمره «شاخص رقابت‌پذیری سفر و گردشگری» هر کشور در مقیاس یک (بدترین) و ۷ (بهترین) ارائه می‌شود.

جدول شماره ۴ - جزئیات «شاخص رقابت‌پذیری سفر و گردشگری» ایران به تفکیک ۴ حوزه و ۱۴ بخش^۲

رتبه کل ۸۹؛ نمره کل ۳,۴															
حوزه «محیط توانمندساز»، رتبه ۸۳؛ نمره ۴,۶							حوزه «زیرساخت»: رتبه ۹۴؛ نمره ۲,۸								
محیط کسب و کار		ایمنی و امنیت		سلامت و بهداشت		سرمایه انسانی و بازار نیروی کار		آمادگی فناوری و اطلاعات و ارتباطات		زیرساخت حمل و نقل هوایی		زیرساخت زمینی و ترمینال‌ها		زیرساخت خدمات گردشگری	
رتبه	نمره	رتبه	نمره	رتبه	نمره	رتبه	نمره	رتبه	نمره	رتبه	نمره	رتبه	نمره	رتبه	نمره
۱۲۱	۳,۹	۷۴	۵,۴	۸۹	۵	۱۰۰	۴,۱	۷۹	۴,۵	۸۶	۲,۵	۷۹	۲,۱	۱۰۸	۲,۸
حوزه سیاست و شرایط توانمندساز سفر و گردشگری، رتبه ۱۰۰؛ نمره ۴,۲							حوزه منابع طبیعی و فرهنگی؛ رتبه ۵۷؛ نمره ۷,۶								
اولویت بخشی به سفر و گردشگری		باز بودن بین المللی		رقابت‌پذیری قیمتی		پایداری محیط زیستی		منابع طبیعی		منابع فرهنگی و سفرهای کاری					
رتبه	نمره	رتبه	نمره	رتبه	نمره	رتبه	نمره	رتبه	نمره	رتبه	نمره	رتبه	نمره	رتبه	نمره
۱۱۵	۳,۷	۱۱۸	۲,۴	۱	۶,۷	۱۰۷	۳,۹	۹۹	۲,۴	۲۳	۲,۸				

جدول شماره ۵ - رتبه بندی شاخص رقابت‌پذیری سفر و گردشگری ۲۰۱۹

رتبه بندی «شاخص رقابت‌پذیری سفر و گردشگری ۲۰۱۹»			
رتبه	کشور	نمره	تغییر رتبه نسبت به گزارش قبلی (۲۰۱۷)
۱	اسپانیا	۵,۴	-
۲	فرانسه	۵,۴	-
۳	آلمان	۵,۴	-
۴	ژاپن	۵,۴	-
۵	آمریکا	۵,۳	+۱
۶	...		
۸۹	ایران	۳,۴	+۴

رتبه بندی از میان ۱۴۰ کشور / نمرات از یک (بدترین) تا هفت (بهترین)

۱- اقتصاد نیوز، محبوب‌ترین نقاط گردشگری دنیا به روایت مجمع جهانی، ۹۸/۶/۲۳
 ۲- حوزه الف: «محیط توانمندساز» که شرایط عمومی انجام فعالیت در هر کشور را در بردارد و شامل ۵ بخش و ۴۰ زیرشاخص می‌شود: ۱. محیط کسب‌وکار (۱۲ شاخص)؛ ۲. ایمنی و امنیت (۵ شاخص)؛ ۳. سلامت و بهداشت (۶ شاخص)؛ ۴. سرمایه انسانی و بازار نیروی کار (۹ شاخص)؛ و ۵. آمادگی فناوری اطلاعات و ارتباطات (۸ شاخص). حوزه ب: «سیاست و شرایط توانمندساز سفر و گردشگری» که سیاست‌ها و ابعاد استراتژیکی که به‌طور مستقیم بر صنعت سفر و گردشگری اثر می‌گذارند را در بردارد و شامل ۴ بخش و ۲۳ زیرشاخص می‌شود: ۱. اولویت‌بخشی به سفر و گردشگری (۶ شاخص)؛ ۲. باز بودن بین‌المللی (۳ شاخص)؛ ۳. رقابت‌پذیری قیمتی (۴ شاخص)؛ ۴. پایداری محیط‌زیستی (۱۰ شاخص). حوزه ج: «زیرساخت» که دسترسی و کیفیت زیرساخت‌های فیزیکی هر کشور را در ۳ بخش و ۱۷ زیرشاخص شامل می‌شود: ۱. زیرساخت حمل‌ونقل هوایی (۶ شاخص)؛ ۲. زیرساخت زمینی و پایانه‌ها (۷ شاخص)؛ و ۳. زیرساخت خدمات گردشگری (۴ شاخص). حوزه د: «منابع طبیعی و فرهنگی» که از مهم‌ترین دلایل برای سفر است و شامل ۲ بخش و ۱۰ زیرشاخص می‌شود: ۱. منابع طبیعی (۵ شاخص)؛ و ۲. منابع فرهنگی و سفرهای کاری (۵ شاخص).

جایگاه ایران در گردشگری حلال

در سال‌های اخیر یکی از بخش‌های جذاب برای گردشگری در همه کشورهای اسلامی و غیراسلامی، گردشگری حلال^۱ است. این بخش از گردشگری با توجه به اینکه با فرهنگ ایرانی و اسلامی هم بیشترین و بالاترین قرابت را دارد، می‌تواند یکی از زمینه‌های مهم برای توسعه گردشگری در ایران باشد. آمارهای جهانی نشان می‌دهد در سال‌های اخیر این بخش از گردشگری به جز کشورهای اسلامی، حتی بسیار مورد توجه کشورهای غیراسلامی قرار گرفته است. برای مثال ژاپنی‌ها برای توسعه گردشگری حلال اقدام به ایجاد مساجد سیار کرده‌اند. لغو محدودیت‌های ویزا برای چندین کشور اسلامی منطقه غرب آسیا (از جمله امارات، اردن و ...)، افتتاح رستوران برای مسلمانان با ارائه غذای حلال، امکان دسترسی به غذای حلال در فرودگاه بین‌المللی «ناریتا» و طراحی اپلیکیشن موبایلی به نام «Halal minds» برای پیدا کردن مراکز ارائه غذاهای حلال در ژاپن از جمله برنامه‌هایی است که ژاپنی‌ها برای توسعه گردشگری حلال انجام داده‌اند. با این حال بررسی‌های آماری نشان می‌دهد به‌رغم وجود ظرفیت‌های بالای قرابت فرهنگی، اجتماعی و مذهبی، ایران در بهره‌گیری از فرصت‌های جهانی گردشگری حلال موفق عمل نکرده است، به طوری که براساس گزارش «وضعیت اقتصاد اسلامی جهان»، بین کشورهای عضو سازمان کنفرانس اسلامی رتبه ایران با سقوط ۶ پله‌ای در جذب گردشگران مسلمان، از رتبه ۱۱ در سال ۲۰۱۷ به رتبه ۱۷ در سال ۲۰۱۸ رسیده است. بین کشورهای عضو سازمان کنفرانس اسلامی نیز مالزی، اندونزی، امارات، ترکیه و عربستان سعودی به ترتیب در رتبه‌های اول تا پنجم در جذب گردشگران مسلمان و بهترین مقاصد گردشگری حلال هستند. توسعه گردشگری ایران با بهره‌گیری از فرصت‌های جهانی گردشگری حلال از این منظر دارای اهمیت است که در سال ۲۰۱۸ تعداد گردشگران مسلمان (یا گردشگری حلال) ۱۵۶ میلیون نفر بوده که سهم ایران از این تعداد گردشگر، حدود ۳٫۸ درصد است. همچنین حجم گردش مالی گردشگری حلال در سال ۲۰۱۸ حدود ۲۲۰ میلیارد دلار بوده که سهم ایران از این بازار حدود ۲٫۱ درصد است. همچنین برآوردها نشان می‌دهد تا سال آینده یعنی سال ۲۰۲۶، تعداد گردشگران مسلمان (یا گردشگری حلال) به ۱۸۰ میلیون نفر و حجم گردش مالی گردشگری حلال به ۳۰۰ میلیارد دلار خواهد رسید.^۲

آمار ورود گردشگر خارجی به ایران در سال ۳۹۷

بررسی آمار گردشگران ورودی در سال ۹۷ نشان می‌دهد از مجموع ۷ میلیون و ۸۰۴ هزار گردشگر خارجی ایران در سال ۹۷، ۷ میلیون و ۲۶۷ هزار نفر آن (معادل ۹۳ درصد از کل گردشگران ورودی به کشور) از ۱۰ کشور منطقه به ایران آمده‌اند. همچنین در سال ۹۷ تعداد گردشگران ورودی از ۱۰ کشور منطقه نسبت به تعداد ۴٫۴ میلیون نفر گردشگر سال ۹۶ نیز ۶۴ درصد رشد داشته است. در بین کشورهای منطقه نیز از تعداد کل گردشگر خارجی ایران در سال ۹۷، نزدیک به ۲٫۶ میلیون نفر آن‌ها از عراق، ۱٫۸ میلیون نفر از آذربایجان، ۱ میلیون و ۳۴ هزار نفر از افغانستان، ۹۴۷ هزار نفر از ترکیه، ۳۰۴ هزار نفر از پاکستان، ۱۷۰ هزار نفر از ترکمنستان، ۱۶۳ هزار نفر از ارمنستان، ۷۹ هزار نفر از بحرین، ۷۱ هزار نفر از کویت و ۶۸ هزار نفر از هند از کشورمان بازدید کرده‌اند. بین ۱۰ کشور منطقه، گردشگران ورودی از ارمنستان

۲- براساس تعاریف سازمان جهانی گردشگری و سازمان کنفرانس اسلامی، گردشگری «حلال» مقاصدی است که نیازهای مسلمانان از لحاظ رژیم غذایی حلال (بدون الکل و گوشت حرام و...)، لباس یا اجرای مراسم مذهبی (فاقد برهنگی، قمار و...) تامین شود.

۱- رزومه فرهنگی، کاهش رتبه ۶ پله‌ای در صنعت گردشگری حلال، ۹۸/۶/۱۳

۳- ۹۳ درصد گردشگران خارجی ایران همسایه‌ها هستند، جوان آنلاین، ۹۸/۶/۱۴

با رشد ۴۳۳ درصدی، گردشگران ورودی از عراق با رشد ۹۲ درصدی، گردشگران ورودی از کشور آذربایجان با رشد ۹۱ درصدی و گردشگران ورودی از ترکیه با رشد ۶۵ درصدی، بیشترین افزایش را نسبت به سال ۹۶ داشته‌اند. همچنین گردشگران ورودی از بحرین ۱۰ درصد، گردشگران ورودی از کویت ۹ درصد و گردشگران ورودی از هند ۶ درصد نسبت به سال ۹۶ کاهش نشان می‌دهد.

جدول شماره ۴- آمار ورود گردشگران خارجی به ایران در سال ۹۷

نام کشور	تعداد	میزان رشد نسبت به سال ۹۶
عراق	۲,۶ (میلیون نفر)	%۹۲
آذربایجان	۱,۸ (میلیون نفر)	%۹۷
افغانستان	۱,۳ (میلیون نفر)	-
ترکیه	۹۴۷ هزار نفر	%۶۵
پاکستان	۳۰۴ هزار نفر	-
ترکمنستان	۱۷۰ هزار نفر	-
ارمنستان	۱۶۳ هزار نفر	-
بحرین	۷۹ هزار نفر	%۱۰
کویت	۷۱ هزار نفر	%۹
هند	۶۸ هزار نفر	%۶

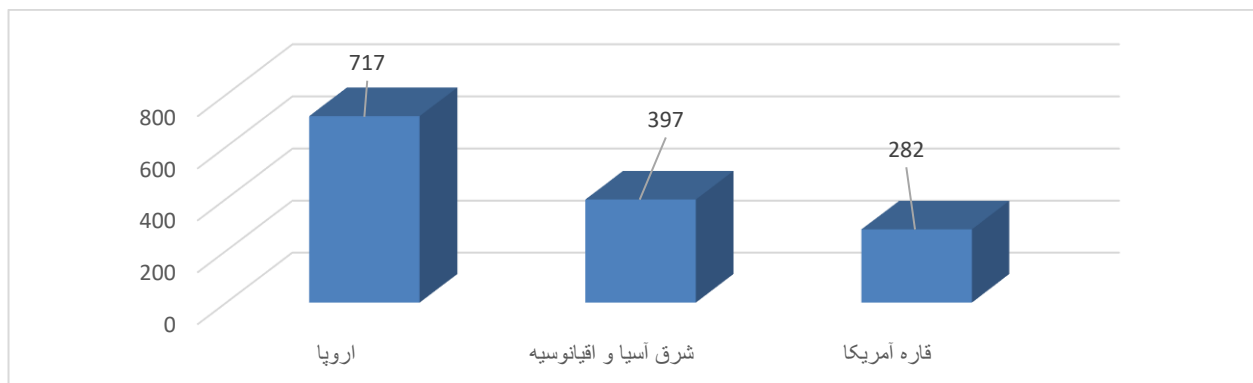
بررسی آمارهای سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری کشور نشان می‌دهد که در سال ۹۷ تعداد گردشگران خارجی ایران با افزایش ۵۳ درصدی به هفت میلیون و ۸۰۴ هزار و ۱۱۳ نفر رسیده که این میزان رشد در ۱۲ سال اخیر بی سابقه بوده است. بر این اساس، بررسی آماری تعداد گردشگران ورودی به ایران نشان می‌دهد افزایش یا کاهش تعداد گردشگران خارجی ایران عملاً در سال‌هایی رخ داده که ارزش پول ملی به واسطه التهابات ارزی کاهش چشمگیری داشته است و افزایش تعداد گردشگران خارجی ایران، عملاً بهبود رتبه ایران در شاخص رقابت‌پذیری قیمت‌ها یا همان ارزانی قیمت‌ها در کشور بوده است. به عبارت دیگر، توسعه گردشگری خارجی در ایران به جهت جذابیت قیمت‌های سفر برای گردشگران خارجی اتفاق افتاده است.

پیش بینی صنعت گردشگری تا سال ۲۰۲۰

تعداد گردشگران خارجی تا سال ۲۰۲۰ بر طبق پیش‌بینی‌های سازمان جهانی گردشگری، به بیش از ۱/۶ میلیارد خواهد رسید که از این تعداد آمار ۳۷۸ میلیون سفر بین منطقه‌ای و به سمت مقاصد دور دست صورت خواهد گرفت. سفر به اروپا، غرب و جنوب آسیا، آفریقا، شرق آسیا و اقیانوسیه و آمریکا) به ۱/۲ میلیارد و بر طبق پیش‌بینی‌ها تا سال ۲۰۲۰ تعداد گردشگران در قاره اروپا ۷۱۷ میلیون، شرق آسیا و اقیانوسیه ۳۹۷ میلیون و قاره آمریکا ۲۸۲ میلیون نفر خواهد بود.^۱

۲-سایت الی گشت، بازار گردشگری تا سال ۲۰۲۰ چگونه پیش‌بینی می‌شود؟ اسفند، ۱۳۹۶

نمودار شماره ۶- پیش بینی تعداد گردشگران خارجی در قاره‌های مختلف جهان تا سال ۲۰۲۰

همچنین پیش‌بینی می‌شود که تا سال ۲۰۲۰ صنعت گردشگری در مناطق شرق آسیا، اقیانوسیه، آسیا، غرب آسیا و آفریقا به رشد ۵ درصدی خواهد رسید که با توجه به میزان آمار میانگین جهانی، ۴/۱ درصد بیشتر خواهد بود و در مقابل در آمریکا و اروپا، این میزان کمتر از متوسط جهانی می‌شود. در سال ۲۰۲۰ اروپا دارای بیشترین تعداد گردشگر خواهد بود در حالی که سهم آن از این میزان در مقایسه با سهم ۶۰ درصدی که این قاره در سال ۱۹۵۵ داشت، در سال ۲۰۲۰ به کاهش ۴۶ درصدی برسد. در بازه زمانی سال‌های ۱۹۹۵ تا ۲۰۲۰ میزان رشد سفرهای با خط سیر بلند طبق پیش‌بینی سازمان جهانی گردشگری به رشد ۵/۴ درصدی می‌رسد، در حالی که این رقم در برای سفرهای داخلی منطقه‌ای حدود ۳/۸ درصد خواهد بود.^۱

راهکارهای رفع موانع صنعت گردشگری از نگاه کارشناسان

- * یکپارچه سازی نظام آماری گردشگری
- * اعطای مشوق‌های ویژه به سرمایه‌گذاران، جهت توسعه زیرساخت‌ها و تسهیلات نوین همساز با محیط زیست و مصالح بومی
- * ایجاد پنجره واحد صدور مجوزها و کاهش بوروکراسی حاکم و تسهیل فرایندهای سرمایه‌گذاری در گردشگری
- * شناسایی شکاف‌های قانونی برای سرمایه‌گذاران گردشگری و الحاقات قانونی برای مستثی کردن
- * تسهیل فرایند صدور روادید و تشریفات ورود اتباع خارجه
- * تنوع بخشی به خدمات و تسهیلات گردشگری به ویژه در زمینه اقامت جهت تامین نیازهای گروه‌های مختلف گردشگران
- * استفاده از تجارب و استانداردهای خدمات گردشگری زنجیره‌های بین المللی
- * یکپارچه سازی زنجیره تامین خدمات گردشگری در بستر اینترنت به منظور مدیریت بهینه عرضه و تقاضا
- * بسترسازی، تسهیل فرایندها و تقویت فعالیت استارت‌آپ‌ها در ارائه خدمات گردشگری
- * برقراری ارتباط با سازمان‌های بین المللی در زمینه آموزش‌های گردشگری
- * بخش بندی بازار و به هنگام سازی فهرست کشورهای بازار هدف گردشگری جمهوری اسلامی ایران
- * اجرای برنامه‌های بازاریابی به منظور جذب بازارهای هدف منطقه‌ای
- * طراحی و اجرای بسته بندی دیپلماسی گردشگری جمهوری اسلامی ایران در محیط بین الملل

۲- پایگاه خبری اتاق ایران، افزایش ۴۰ درصدی گردشگران خارجی در ۴ ماهه ابتدایی سال ۹۸، ۱۱ شهریور ۹۸

کلام آخر

صنعت گردشگری صنعتی چندوجهی است که می‌تواند اثر مثبتی بر سایر بخش‌های کشور مانند کسب درآمد ارزی، افزایش درآمد ملی جامعه میزبان، افزایش درآمد دولت، افزایش سرمایه‌گذاری، افزایش اشتغال نیروی کار، توسعه تولید، فروش و گردش اقتصادی صنایع دستی داشته باشد و مهم‌تر از همه تغییر دید و نگرشی است که می‌تواند بر گردشگران در مورد آن کشور به وجود آورد. به همین دلیل توجه به این صنعت از اهمیت بالایی برخوردار است و کشورها برای افزایش سهم خود برنامه‌ریزی‌های مفصلی را انجام داده‌اند.

به باور کارشناسان، در اوایل سال ۹۸ و در پی خروج آمریکا از توافق هسته‌ای، موجی از اخبار منفی پیرامون ایران در رسانه‌های پرنفوذ غربی شکل گرفته که شاید نیاز باشد که گردشگری کشور در آینده بیش از هر زمانی به ابزارهای کارآمد و بهینه تبلیغات و بازاریابی مسلح شود. از همین رو، کارشناسان برای رسیدن به چنین آینده‌ای «توجه به برنامه‌ریزی‌های دقیق در چارچوب برنامه جامع»، «افزایش تلاش سفرا و استانداران به منظور معرفی جاذبه‌های گردشگری»، «اعطای تسهیلات به بخش خصوصی» و «تسریع روند توسعه زیرساخت‌های گردشگری» را جزو راهکارها و برنامه‌هایی می‌دانند که می‌تواند صنعت گردشگری ایران را به جایگاه مطلوب سوق دهد.